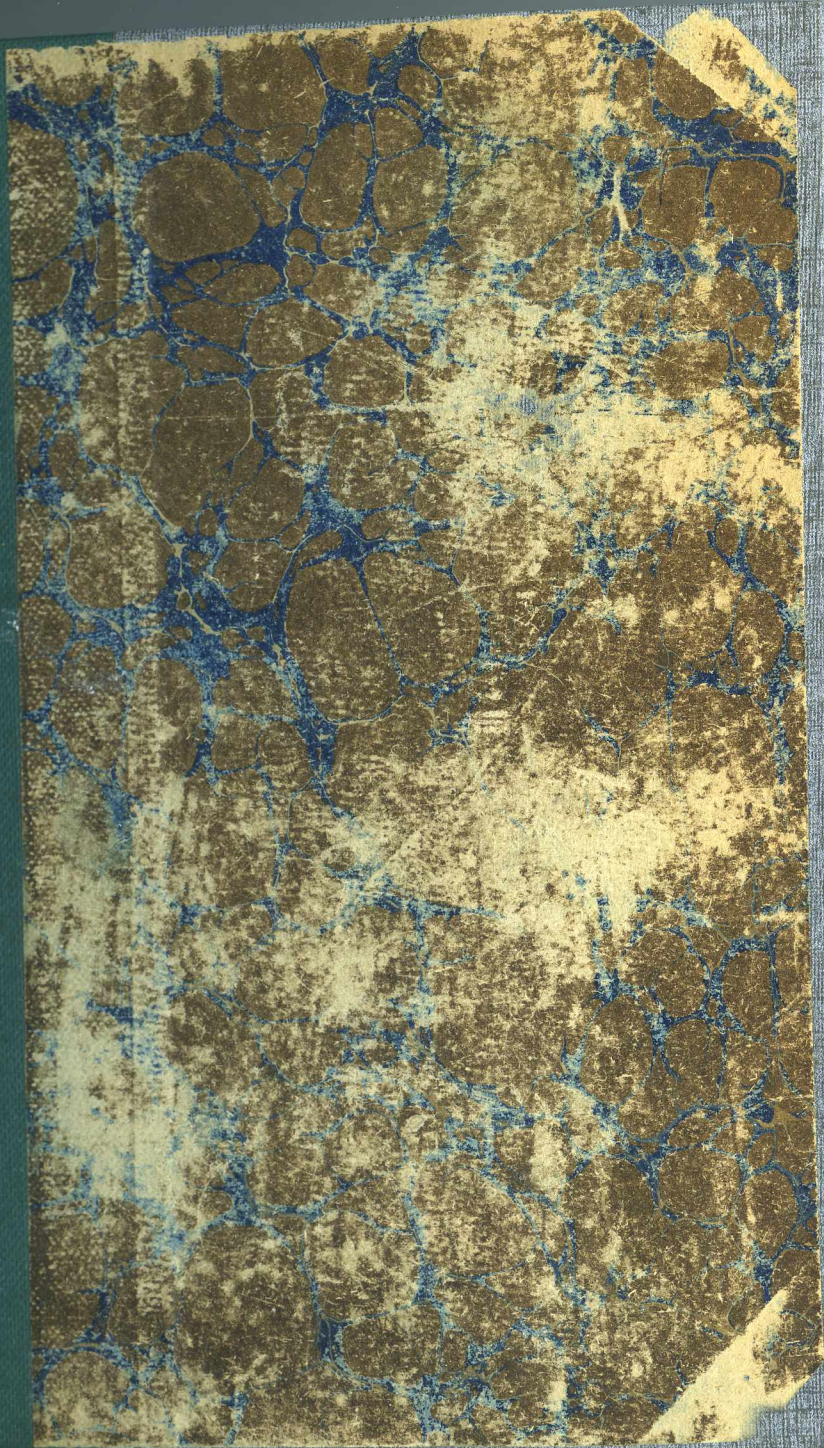

Politikai
röpiratok.

161.

161
1448

HELYES-E

TISZA KÁLMÁN

POLITIKÁJA?

IRTA

Egy felvidéki képviselő.

17.

BUDAPEST,
NYOMATOTT NEUER M.-nál.
1879

HELPER

THE NATIONAL

LIBRARY

1875

I.

Kossuth Lajos, a magyar nemzet vérrel írott történetének ezen kimagasló alakja, a baraccione-i remete, Cassandra utóda, kiadta magyarországi hiveinek, a legutóbbi képviseléválasztás alkalmából a jelszót, hogy minden elvi ellentétnek időleges pihentetésével, az összes ellenzéki pártárnyalatoknak egyetlen célra, Tiszza Kálmán megbuktatására kell törekedniök.

De az, mi nála meggyőződés (errare humanum est) az a törpéknél nem egyéb, mint ürügy. Megkezdődött a hajtóvadászat! Kerkápolynak aggályai voltak, Lónyay ajánlkozott a haza megmentésére, Bittó a párton kívülállóság jótékony iszap-fürdőjében edzi fáradt tagjait, báró Simonyi eltüri, hogy politikai baleket faragjanak belőle, Szilágyi Dezső kilátásba helyezi a forradalmi tan eshetőleges jogosultságát; a kis Pulszky a közszemérmert sértő módon kacérkodik a nyolc-miniszteri tárca bár-

melyikével, és a vén Pulszky könyvet ír arról, hogy a patkányoknak a sülyedő hajóról menekülniök kell.

Verhovay, ő sokkal őszintébb, mert megmondta már egy alkalommal a miniszter: „rustica natura tenet sua jura.“ Bevereti a miniszterelnök ablakait és naponként káromkodik az „Egyetértés“ hasábjain. Pelyhes állú ficzkók a haza legkiválóbb államférfiait honárulóknak bélyegzik, és az ember azt sem tudja, sajnálja-e a gyerkőczöt, avagy boszankodják fölötte, ki Budapest helyett Váczon tanulja az illemet. Népgyűlések, felizgatott tájékozatlan tömegek hallják és látják, miszerint komoly férfiak huzzák a vészharangot; nem csoda tehát, ha elhiszik, hogy pusztító vész dúl a hazában.

Ily körülmények közt vállalkozni a kormánypolitika védelmére, legalább is merész törekvés, de megtesszük, mert jobb meggyőződésünk, és hazafiságunk erre följososit, sőt ezt kötelességünkké teszi.

E sorok írója igen jól ismeri a magyar ellenzéki pártok és sajtójuk tacticáját; tudja, hogy bárki, bárminő helyes és megcáfolhatlan érveket hozzon is fel a sajtó terén a kormánypolitika védelmére: ők, az érvek cáfolatának mellőzésével, az író személyisége ellen intézik támadásaikat, és lehetetlennek hirdetik, miszerint akadjon toll, mely fizetetlenül Tisza politikájának védelmére kelhetne.

Célszerűnek tünik fel tehát előttünk, hogy anonym fellépésünk által, (egyelőre legalább) lehetlenné tegyük az ellenzéknek az ily irányú személyes gyanúsítást és oda kényszerítsük, miszerint, ha képes reá, ám cáfolja meg érveinket.

Elmondhatjuk azt is, hogy tollunkat bárbe nem adtuk, és valamint e szerény mű megírására megbizást senkitől nem kaptunk, sőt, valamint a döntő körök, ezen szándékunkról tudomással sem birtak, ép ugy, netaláni gyanúsítások esetén biztositjuk egyelőre is ellenfeleinket, hogy fölemelt sisakunk előtt ők fogják a rövidebbet húzni.

Ezen előzmény után térjünk át arra, mit magunknak feladatunkül kitűztünk, és vitassuk meg, sőt bizonyítsuk be, miszerint azon politika, melyet Tisza Kálmán 1875-től kezdve kezdve folytatott és folytat mind e mai napig, nemesak, hogy a leg-helyesebb, de egyszersmind az egyedül lehetséges is volt!

II.

A magyarországi szélsőbaloldalnak tökéletesen igaza van, midőn azt állítja, hogy az ő programja — a c a d e m i c e — a leghelyesebb.

„Onálló, szabad Magyarország, melyet a fejedelem személyének ugyanazonosságán kívül az osztrák örökös tartományokkal semmi más kapocs össze nem köt!”

Gyönyörű eszme, és a férfiú Magyarország Washingtonja lenne, ki e politikai hitelvnek érvényt tudna szerezni.

Kivihető-e azonban e program? Van-e a szélsőbaloldalon államférfiú, ki e programnak képes lenne szent István koronájának területén alkotmányos többséget szerezni? Ki az, ki kényszeríthetné a törvényhozás két, másik jogosult factorát, a koronát és a felsőházat, ennek elfogadására? Am akadjon a közjogi ellenzék soraiban bátor fér-

fiú, ki a képviselőház többségével, a felsőház és a korona jogosult ellenzésével szemben kibontsa a forradalom lobogóját és felelősséget vállaljon az utókor előtt mindazon iszonyatosságokért, melyek ily eshetőség beálltával hazáját fenyegetnék. Tegyük fel egy percre azon lehetetlen esetet, hogy a törvényhozás mindhárom factora elfogadná Kossuth programját, vajjon az osztrák örökös tartományok nagy része ez esetben nem e a birodalom határain kívül keresné hová tartozásának további aspirációit? És mit mondana ehhez Horvátország, a magyar határőrvidék és Erdélynek nagy része? Nem használná-e fel az oláh, ruthén, szerb és tót elem, továbbá a külföldről szitott panszláv és délszláv bűnös üzelem e rendszerváltozást régóta dédelgetett ábrándjának, Szent István koronája erőszakos feldarabolásának megvalósítására?

A meggyőződés szilárdsága mondatja velünk, hogy Kossuth és a szélsőbal politikai programjának keresztülvitele teljesen lehetetlen és annak megkísértése Magyarország létezésére vészthozó lehetne. E pártnak meddő harca — kivihetetlen ábrándjaival — nem ér el egyebet, mint hogy ellentáboruk — a kormánypárt — legjobb erőit absorbeálja és míg lennt izgatottságot, azalatt fenn bizalmatlanságot teremt.

Azt hisszük, nem csalódunk, ha föltételezzük, miszerint Tiszánál és pártjánál (sem Tisza, sem

pártja soha sem tette magáévá Kossuth és a szélsőbal incompatibilási tanát) a fentt elősorolt okok is lényegesen hozzá járultak az 1875-diki február 3-diki beszéd megtartásához és a fúsió eszméjének megvalósításához.

Lehettek azonban más lényeges körülmények is, melyek igénytelen meggyőződésünk szerint Tiszát és pártját a fúsió gyors megkötésére hazafias kötelességérzetből, erkölcsileg kényszerítették: ugyanis az akkori Deákpárt elzüllöttsége és ezen párt nagy részének depravatiója, továbbá Magyarország pénzügyi közgazdasági válságos helyzete.

Ennek és az akkori helyzetnek igazolása végett, tegyük futólagos visszapillantást a múltba.

Tisza Kálmán 1865-től, a kiegyezés kezdetétől fogva roszalta és lényeges pontjaiban kifogásolta Deák Ferencz nagy művét, a 67-diki kiegyezést.

Kilencz éven át, három országgyűlési cycluson keresztül három képviselőválasztásnál figyelmeztette a fejedelmet és nemzetet mindazon veszélyekre, melyek a trónt, birodalmat és a hazát ezen egyesség folytán fenyegetik, de mindamellett az ő nézetei és a szélsőbal elvei közt kezdettől fogva lényeges volt az eltérés.

Kilencz éven át, három választás alkalmával a nemzet többsége, vele szemben, a Deákpártot támogatta; a parlamentben a közjogi viták fontossága előtt minden más kérdés másodrendű szere-

pet játszott és az uralkodó Deákpárt önző elemei, államférfiainak (tisztelet a kivételeknek) képtelensége, kapzsisága, a 57-diki kiegyezés pénzügyi részének káros következményei ezen néhány év alatt Magyarországot a pénzügyi tönk szélére juttatták. Rettenetes idők voltak azok. Minden bűnrészes magyar még ma is pirulhat fölötte.

Lónyayt saját pártjának indignatiója üzte el; Kerkápolyt majdnem erőszakkal kergettek el; Szlávy, a becsületes államférfiú, jobb sorsra érdemes erőfeszítéseket tett, melyek azonban a Deákpárt elzüllöttségén hajótörést szenvedtek; ez időközben Magyarország pénzügyi helyzete is szőgyenítő válságon ment keresztül; méltatlan uzsorára és a mellett is csak tiszteres jelzálogra, néhány rövid évi határidő kikötésével kaphatott a magyar pénzügyminiszter annyi pénzt, hogy legalább pillanatnyi kötelezettségeit teljesíthette.

Már azon időben hajtotta végre a balközép első áldozatkész hazafias kötelességét, midőn pártja egyik legkiválóbb és legbecsületesebb tagját, Ghyczy Kálmánt, a feloszlóban levő Deákpárt-nak, a nemzet hitele és becsülete megmentése céljából oda ajándékozta.

Ily kétségbeejtő viszonyok közt közeledett az 1872—75-diki országgyűlés mandatumának lejártá és a jövő országgyűlésnek jutott feladatúl a tíz év leforgása után, a lajthántúli tartományokkal, az

ujabb pénzügyi és közgazdasági kiegyezés megkötése.

Az idők válságosak voltak és az ország pénzügyi fenyegető helyzete kötelességévé tette a bal-közép vezérférfinak, jól megfontolni, vajjon mások bűnei nem sodorták e hazájokat oly helyzetbe, mint a minőre egykor Kossuth azon megdönthetlen tantételt állította fel, miszerint „a politika az exigentiák tudománya,“ és a minőre majdnem hasonló körülmények közt Deák Ferencz megszokott, nyugodt modorával a latin példabeszédre bivatkozott, mely így szól: „Nou quid juris, sed quid consilii“.

A haza veszélyben volt, ezt még a szélsőbal is elösmerte.

Ekkor — február 3-dikán — lépett ki Tisza Kálmán a parlament porondjára és egyetlen beszédjével megteremtette a fúsiót.

Am ítélje őt el e miatt az, ki könnyelmű biró!

Megtagadta-e elveit? Nem! Megmondotta a koronának is nyíltan, hogy a 67-diki kiegyezést rosznak tartja, de belátta, miszerint azok megváltoztatása ez idő szerint lehetetlen; kilencz évi harcz után elfogadta tehát hazaszeretethől ezen alapon a kormányzást és ma meg kellett érnie azon hallatlan esetet, hogy azok nevezik a legszenvedélyesebb hangon „elvtagadónak“, kik három képviselőválasztás alkalmával az ő nézetei ellen határozottan ellenséges állást foglaltak el.

Emlékezzünk csak vissza, hogy minő volt február 3-dika előtt az ország helyzete! A Lónyayak, a Kerkápolyok és a többi kisebb harámbasák ezalatt, a közjogi harcz ürügyének fontosságával élve, szabadon gazdálkodtak és önző, könnyelmű rendszertelen, értelmetlen gazdálkodásukkal a tönk szélére juttatták a hazát.

G h y c z y K á l m á n t a hazaszeretet kötelességérzete már az ellentáborba hajtotta, midőn T i s z a K á l m á n még mindig görcsösen ragaszkodott elvei diadalának lehetőségéhez.

A keleti kérdés sötét fellegei azon időben már előre vetették árnyékukat, az uzsorások szemtelenkedtek, a kizárólag „kormányképesnek“ declarált Deákpárt fractiókra törpült és tagjai közt több volt a f r o n d e u r, mint a meggyőződését követő önzetlen hazafi.

Nem láttam, de elképzelem, hogy volt oly idő, midőn G h y c z y K á l m á n pirulva lépett ezen barlangba, mely még akkor is Deákpártnak hazudta magát, noha sokan közülök vacsoráik közepette a párt létjogát rendszeresen és a depravatio legsilányabb nemeivel aknázták alá.

Csoda-e, ha Tiszát aggdó hazaszeretete, február 3-dikán tartott beszédére indította? Azok, kik e hazafias tényt botránynak keresztelik, ám gondolják meg, hogy Krisztus is botránnyt csinált, midőn a pharizeusokat és a kufárokat az Űr templomából korbácsal kergette ki.

Am vádolja bárki is Tiszát a fúsió megteremtéséért! Mi azonban — és velünk az ország óriási többsége — hazafiatlansággal vádoltuk volna őt, ha az akkori körülmények között a fúsiót létre nem hozta volna.

III.

Feltűnhetett a figyelmes szemlélőnek, ki házánk legutóbbi éveinek történetét psychologicæ tanulmányozta, azon fanaticus gyűlölet, melyel Tiszát — különösen személyiségét — politikai ellenfelei elárasztják. Deákna k, ki 67-diki művében oly jogokat áldozott fel, melyekért Magyarország 300 éven át fegyverrel kezében harcolt, úgyszinte gróf Andrássynak, ki magyar kormányelnöksége ideje alatt bizonnal tett annyi engedményt, anyagi téren Magyarország rovására a birodalom másik felének, mint a mennyit Tiszának is voltak politikai ellenfeleik, de politikájok miatt személyöket nem gyűlölték. Ma pedig majdnem megfordítva áll a helyzet! Pártok és fractiók kirugják lábok alól létezésök alapjogát és politikai programjokat, ellentétes elemekkel szövetkeznek (lásd a habarékpárt keletkezését) és mindezt csak azért, hogy megbuktathassák — nem az uralkodó kormánypolitikát — hanem Tisza Kálmánt.

A közjogi ellenzéket, például, a habarékpárttól ugyanazon áthidalhatatlan örvény — az 1867. XII t. c. — választja el, mint a szabadelvű kormánypárttól.

És mégis Helffy tüntetőleg szavaz a Józsefvárosban a kormánypárti Jókay ellenében a véresszájú habarékpárti Szilágyi Dezsőre és példája a közjogi ellenzék táborában országszerte követőkre talál. De hogyan is ne találna? Midőn még Kossuth is leszáll a személyes marakodás küzdterére és nyíltan hirdeti: „győzzön bár a habarékpárt, de Tiszának buknia kell!”

És mit szóljunk a napi sajtó szakadatlanul megújuló, jobb ügyre méltó, fáradhatlan személyes támadásaihoz? Olvassátok el Kaas Ivor, Verhovay, Lukács és Halász vezércikkeit (az apróbb, csaholó kopokról nem is téve említést) és ha ezután is van kedvetek, ám aspiráljatok azok elolvasása után Tisza örökségére. Szerintök a miniszterelnök hazaáruló, ha Béccsel transigál és képtelen a kormányzásra, ha az egyezkedést megszakítja; comédiát játszik, ha a kormányról leköszön és a gyalázatosságig görcsösen ragaszkodik a hatalomhoz, ha a kormányon végre is, újra megmarad? ha zugnak nevezik, ha az interpellációkra válaszol és törvényt sért, ha hallgat; zsarnok, ha a nép ingerültségét kormányrendszabályokkal korlátozza,

és gyáva, ha ebbeli rendeleteit a gyanúsítások mellőzése végett visszavonja.

Legyen bár az általa követett politika az adott viszonyok közt az egyedül lehetséges: az mindegy; jőjjenek bár praesumptiv utódai azon kényszerhelyzetbe, hogy ugyanazon politikát kelljen folytatniok, melyet ő inaugurált: az egyre megy; csak ő menjen, mert szerintök Tiszának buknia kell, buknia minden áron! „Et si fractus illabatur orbis“! mondják a törpék és a löporral telt akna mellett játszanak a tüzzel.

És honnan e freneticus gyűlölet? Hol keressük e rejtély kulcsát? Nem habozunk azon meggyőződésünknek kitejezést adni, hogy ezen, személye ellen indított harc, Tisza eddig követett kormány politikája helyességének és államférfiai tehetségének legfényesebb bizonyítéka, mert ha politikája megbuktatható volna, személyének bizonynyal békét hagynának.

A mit állítunk, azt be is bizonyítjuk.

Magyarországnak 1867 óta szakadatlanul kétféle kormánya volt: az egyik, a nyilvános, mely a bársony székeken ült és a másik, a titkos, mely a képviselőház folyosóin, conventiumokban és a körben osztogatta parancsait a minisztereknek; amazok viselték a címet, emezek bitorolták a hatalmat; az ő magán-érdekeik előtt el kellett némulni az ország érdekeinek; a clique uralta a pártot; a titkos uralom ez olygarcháinak még

Deákat is sikerült szépen, lassan bebalzsamozni és önző céljaikkal szemben ártalmatlanná tenni. E jó urak, kik a miniszteri tárca elvállalásától ösztön-szerűleg irtóztak, úgy és akkor cserélték a minisz-tereket, a mint és a mikor azt érdekeik magukkal hozták.

Ha valamelyik excellentiás úr a közvélemény előtt lejárta mngát, félrelökték a sutba és uj marionettet rántottak elő.

Az fáj tehát a régi gárda e hircinek, hogy Tiszával szemben nem üzhetik e szégyenletes játé-
kot; fáj nekik, hogy a jelenlegi kormányelnök a koronán és parlamenten kívül semmiféle más, bár-
minemü titkos hatalom befolyása előtt meghajolni nem akar. Boszantja őket, hogy Tisza férfias jel-
leme azon kényszerhelyzetbe hozta őket: vagy kö-
vetni a kormány politikáját, vagy pedig átmenni az ellenzékhez. A fusió hősének vaskeze rendkívül megnehezíti a párt kebelében a frondeurök szere-
pét, úgy, hogy a gyávák, törpék és a patkány ter-
mészettel birók szorongatott helyzetök perplexitá-
sában a pártonkívüliség moschus-cseppeivel támo-
gatják politikai életöket. Csoda-e tehát, ha e jó urak ily körülmények közt gyűlöletteljes pillantá-
sokat vetnek Tisza személyére?

De jerünk tovább. Tagadhatlan tény, hogy Tiszát kormányelnöksége idejében gyakran láttuk oly válságos nehéz körülmények közepette, melyek-

ről mi, laikusok is aggódva hittük, hogy azok reá nézve legyőzhetlenek lesznek.

Vegyük csak a bécsi kiegyezési mű vajadásait.

Magyarország közvéleménye sokat, mindent követelt, Austria mit sem akart engedni, a külügyi helyzet mindinkább komorabbá vált. Magyarország pénzügyi helyzete komolyabb válságot el nem viselhetett volna és a korona, további elhatározásai-ban ingadozóvá lett.

Hány államférfiu járt volna le magát hasonló körülmények közt véglegesen? Tisza éles látása, politikai tapintata, férfias jelleme azonban e válságos viszonyok közt is megtalálta a fonalt, mely e tömkelegből kivezetett. Belátta, hogy a helyzet komolysága a birodalom mindkét felének köteletségévé teszi az engedékenységet, de hogy erről és a helyzet komolyságáról ne csak honfitársait, hanem lajhántúli testvéreinket is meggyőzze, nem maradt egyéb hátra, mint beadni lemondását. És ekkor lett legfényesebben igazolva Tisza politikájának helyessége, mert nem akadt a hazában, sem a szabadelvű pártban, sem azonkívül valamire való államférfiu, ki Tisza heiyében kormányalakításra vállalkozott volna és úgy a magyar parlament, mint a birodalmi tanács belátták, hogy csakis kölcsönös engedményekkel gátolhatják meg Magyarországon a chaost és Ausztriában az alkotmányosság végveszedelmét. Csoda-e tehát, ha azok, kik már Tisza utódai gyanánt képzelték magokat, az ő megingatlatlan politikája helyett, személye ellen intézték támadásaikat? „Meg fog undorodni a sok piszkoló dástól!” gondolták magokban, de szerencsére mind ez ideig csalódtak.

Tisza ezen határozott politikai irányának, taktikai ügyességének és a személye ellen irányzott

ellenséges indulatnak köszönheti a habarék-párt születését; az ellenzéki töredékek fővezérei belátták ugyanis, hogy ily pártviszonyok közt Tisza pártját óriási erőmegeszítésekkel gyöngíthetik bár, de politikáját meg nem buktathatják. Coalitóra léptek tehát az eddig elvi ellentétben álló fractiók és megteremtették az úgynevezett egyesült ellenzékot, melyet Verhovay rusticus modorában csakhamar elkeresztelt habarék-nak. Lesz alkalmunk e pártról, annak létjogáról, a multban és jelenben még bővebben megemlékezni.

Az itt előadottakkal csupán jelezni kívántuk, hogy Tisza, önálló politikai föllépésének és kivívt sikereinek köszönheti, miszerint elvi ellenfelei személyes ellenségeivé lettek. Most pedig térjünk át a bécsi küzdelemteljes kiegyezési mű taglalására.

Nem akarjuk a kiegyezés egyes phazisásait és a megkötött alku minden egyes tételét újra bonckés alá venni, csupán általánosságban akarjuk a Tisza kormánynak a kiegyezés ügyében követett politikájáról és az annak ellenében felhozottakra igénytelen véleményünket elmondani.

A február 3-diki beszéd következtében megszűnt a Deákpárt létjoga. Kizárólag csak Tisza Kálmán volt e perctől kezdve az ország kormányzására hivatva és midőn a fejedelem bizalma és a közvélemény imposans nyilvánulása következtében a kormányba tétleg belépett, a nemzet a legközelebbi képviselőválasztások alkalmával kilenc tized részben oly férfiakat küldött a parlamentbe, kik Tisza politikájának feltétlen hívei voltak, pedig még a legelfogultabb egyénnek is be kell ismernie, hogy az 1875-diki választásoknál 1867 óta a vá-

lasztók szabadabban soha sem gyakorolták választójogukat.

Az, mi Tiszát február 3-diki beszédének megtartására indította, képezte egyszersmind kormányprogramját is. Az államháztartásban az egyensúly helyreállítása, a megingatott államhitel consolidálása és az Ausztriával a bank és vámkérdésben megindítandó alkudozásoknál Magyarország érdekeinek hathatós védelme: ezen pontok képezték az 1875-diki kormány legfőbb célját és bármit mondjon is az ellenzék, mi nyíltan merjük hirdetni, hogy a Tisza-kormány nehéz körülmények közt mindezen kitűzött feladatának pontosan, lelkiismeretesen megfelelt.

Nézünk kissé közelebről szeme közzé az ellenzék ez irányú némely vádjainak.

Tisza ellenségei leggyakrabban és legelkeseredettebben vele szemben azon vádat hangoztatják, hogy február 3-diki beszédében, és kormányra lépte alkalmával a közigazgatási, és különösen a bank és vámkérdésben oly ígéretekkel ámitotta a nemzetet, melyeket utólag meg nem tarthatott. Tökéletesen értjük azok helyzetét, kik kezdettől fogva Magyarország számára, minden egyezkedés kizárásával, önálló bankot, és vámterületet követeltek; ezen politika hívei fel vannak jogosítva saját meggyőződésök szempontjából a Tisza kormány által a közigazdasági kérdésekben követett politikát rosallani; de azok, kik Tisza február 3-diki és későbbi enunciacióira hivatkozva, következtelenséget, és Béccsel szemben hátrálást vetnek neki szemére, azok vagy önmagokat, vagy a nemzetet ámitják. Nem fekszik előttünk a kormány elnök erre vonatkozó nyilatkozatainak szövege; nem idézhetjük azokat szó szerint, de éber

figyelemmel kísértük annak idején ama nagyfontosságú nyilatkozatokat, és azok lényege ma is tisztán él emlékezetünkben. Határozottan emlékezünk, miszerint Tisza kétséget kizárólag hangsúlyozta, miszerint a Bécscesel és a lajthántúli tartományokkal megindítandó és folytatandó egyezkedési alkudozásoknál Magyarország anyagi érdekei legerélyesebben megvédendők; hangsúlyozta, hogy Magyarország, méltányos igényei kielégítése esetén hajlandó az osztrák nemzeti banknak elsőséget adni, és hogy illő feltételek mellett előnyösebbnek tartja a közös vámterületet és csak azon esetben követelné a magyar korona területének részére az önálló bank és vámterület jogát, ha a birodalom másik tele által Magyarország jogosult igényei tekintetbe nem vétetnének. Ezek voltak azon irányelvek, melyek az alkudozások folyamán a Tiszakormánynak zsinormértékül szolgáltak, és ezen alapveleket hirdette február 3-diki beszédében, majd meg később a parlament és az orsrág színe előtt Tisza Kálmán.

Ámitotta e tehát Tisza Kálmán a nemzetet és pártját? Nem küzdött e majdnem két éven át Magyarország anyagi érdekeiért a bécsi körökkel élethalálharcot? Nem adta e be az alkudozások folyamán lemondását? és nem tette e lehetővé ez által, hogy oly államférfiú vegye át a kormányt, ki az ország érdekében előnyösebb egységet köthetne, mint ő? Akadta e államférfiú, ki utána az egyezkedés folytatására vállalkozott volna?

Oly kérdések ezek, melyekre a vádaskodó ellenzék mind e mai napig adós maradt a válaszal.

Az önálló bank és vámterület hivi számokkal és statistikai adatokkal tüntetik fel azon veszte- séget, melyet Magyarország az által szenved, hogy nem lett önálló bankja, és hogy a birodalom két fele közt a vámsorompó föl nem állította. E számítás azonban egyoldalú és téves. Tisza politikája irányának meghatározásánál az érem másik lapját is tekintetbe vette; latba vetette azon anyagi hátrányokat számításánál, melyek az Austriával netalán bekövetkezendő közgazdasági szakítás esetén, Magyarországot sújtották volna. Hagyják bár számításon kívül azon fontos tényezőt, hogy a törvényhozás egyik jogos- factora, a korona, az önálló magyar bank felál- litásától beleegyezését határozottan megtagadta, tegyük fel, hogy akár Tiszának, akár utódának sikerült volna a fejdelem beleegyezését kieszkö- zölni: vajjon még ez esetben is minő bankot állíthattunk volna fel?

Ha a felállítandó magyar önálló bank arannyal és ezüsttel akarta volna jegyeit bevál- tani, előbb a közös jótállás alatt álló államje- gyeket kellett volna beváltanunk, erre pedig ko- moly államférfiú az osztrák-magyar birodalom- jelengi viszonyai közt nem reflectálhat; kény- szerforgalommal ellátott jegybankot kellett volna tehát állítanunk, és ez által pénzünket az osztrák bank jegyével és a külfölddel szemben nemcsak disagióknak, hanem kereskedelmünket, iparunkat az osztrák nemzeti bank viszárlásainak kitettük volna; azt sem szabad felednünk, hogy az euró- pai pénzpiac legfőbb emberi, kik képesek voltak Magyarországot zilált pénzügyi viszonyainak felhasz- nálásával a törvényhozástól az orsovai vasúti csatlakozást kierőszakolni, kiknek hármely perc-

ben hatalmukban áll Magyarországot fizetéképtelenné tenni, soha meg nem engedték volna, hogy a velök szoros összeköttetésben álló osztrák nemzeti banknak itt Magyarországon komoly versenytársa kelletkezzen. Ugyanez áll az önálló vámterületre nézve. A birodalom lajthántúli része, mely a dualismus politikai oldalát 1867-ben csakis kényszerhezvet folytán fogadta el, mely a 70 és 30 százaléknyi arányt önmagára nézve terhesnek és igazságtalannak tartja, később lett volna az önálló vámterület felállítása esetén a legmérévőbb personal unió terére lépei, mint ily közgazdasági új helyzetbe belenyugodni; ez esetben oly politikai és közgazdasági harc fejlődött volna ki a birodalom két fele közt, mely első sorban Magyarországra nézve lett volna veszthető, mert hazánk fejletlen viszonyai a gazdasági harcot köztünk és Ausztria közt a mi hátrányunkra döntötte volna el, a politikai harc tekintetében pedig nem szabad felednünk, hogy míg Ausztria a legrosszabb esetben a nagy Németországban minden körülménynek közt biztos révet talál, addig hazánk, netalán komoly válság esetén lételét kockáztatja. Tízsa nem lett volna államférfiú, és megbocsáthatlan hazaellenes bünt követett volna el, ha a felizgatott tömeg lármája által megfélemlítve, avagy népszerűségéhez ragaszkodva, merő dacoskodásból megszakította volna a további egyezkedés lehetőségének fonalát, és hazánkat beláthatlan horderejű veszélyeknek, a chaosnak tette volna ki. Nincs könnyebb szerep a világon, mint az ellenzék negatívója; de sokkal jobb hazafiaknak vagyunk hajlandók tartani az ellenzék vezérférfiait, semhogy föltételezzük rólok, miszerint, ha kormányra jutandottak,

nekik sem lett volna erkölcsi bátorságuk az Ausztriával folytatott alkudozások pure et simple megszakításával hazájukat könnyelműen végveszélybe dönteni!

Vannak sokan, kik azt állítják, hogy Tisza és kormánya, ha már minden áron a közös bank és vámterület álláspontjára helyezte magát, Magyarország érdekében nagyobb előnyöket vívhatott volna ki. Véleményünk szerint ez is téves nézet. Az, ki figyelemmel kísérte a másfél éven túl tartó kiegyezés különböző phazisait, kénytelen beismerni — ha őszinte és igazságos akar lenni — miszerint a magyar kormány páratlan szívóssággal, lépésről lépésre, elismerésre méltó buzgalommal védte Magyarország érdekeit. Soha kormány nehezebb, kétségbeejtőbb helyzetben nem hajtott végre nagyszabású politikai akciót, mint a minő körülmények közt a Tisza — kormány a közgazdasági kiegyezést végrehajtotta. Benn az országban saját pártját a tömegek dühöngő, gyanusító föllépése elcsüggesztette, az ellenzék szakadatlan kiméletlen támadásai pedig pillanatnyi nyugalmat nem engedtek a kormánynak; Bécsben gyöngé, tehetetlen kormánnyal állt szemben, mellyel, ha kötött is transactiót, az mindenkor számtalan kétes esélynek volt kitéve; a törpe fractiókra osztott birodalmi tanácsban határozott többségre soha sem lehetett számolni, a lajthánthúli népesség pedig egyértelműleg hángosan tiltakozott a kiegyezésből netalán vállaira hárulható minden újabb tehernövekedés ellen, végül a korona, sajátoság helyzeténél fogva, a birodalom két felének viszálykodásaival szemben szigorúan semleges szerepet játszott. Tisza politikai lángeszéről tesz tehát tanúságot

az ily kétségbeejtő körülmények közt kötött, aránylag előnyös egyesség. Ezen, ellenzéki oldalról jött állítás alaptalanságát különben fényesen megcáfolja azon körülmény is, hogy noha Tisza és kormánya az alkudozások folyamában leköszönt, és lemondása a korona által el is fogadtatott, mindamellett sem akadt magyar államférfiú, ki a kormányzásra vállalkozott volna, és nem akadt senki, ki az egyezkedést kedvezőbb feltételek kieszközlése reményében megkísérteni merészkedett volna; túlzás nélkül állíthatjuk tehát, hogy a parlamenti pártok és azok vezérférfiai ezen tény által hallgatólag beismerték, miszerint Tisza Béccsel szemben a lehetőség határai közt a legelőnyösebb feltételeket vitta ki.

Azt is szemére vetik Tiszának, hogy mindig ő volt az, ki a bécsi kormány követeléseivel szemben folytonosan engedett, és a magyar érdekeket lépésről lépésre föladta. E vád azonban oly gyermékesen hangzik, hogy bátran fölmentve éreznők magunkat annak cáfolatától, — ha nem állnánk a magyar ellenzékkel szemben. Még így is azonban megelégszünk azon általános és megcáfolhatlan állítással, hogy a két fél közti egyezkedés természetében rejlik, miszerint kezdetben mindkét fél a lehető legmagasabbra csigázza követeléseit, hogy azután az alkudozások folyamában mindkét fél engedményeket tehesen. Gyarló volna azon egyezkedő fél, ki a tárgyalások kezdetekor mondaná ki utolsó szavát. Különben is valamely egyesség nem ítélhető meg az alkudozások folyamából, hanem csakis annak végeredményéből.

A bécsi alkú megítélésénél is tehát az kérdés:

I. Helyesen cselekedett e Tisza, midőn az egyezkedés fonalát meg nem szakítva, hazáját nagy politikai és közgazdasági válságtól mentette meg?

II. Kieszközölte e hazája számára a bécsi alkú megkötése alkalmával mindazon előnyöket, melyeket kieszközölni az adott viszonyok közt emberileg lehetséges vala?

III. A kiegyezés folytán teremtett pénzügyi és közgazdasági helyzet előnyösebb a Magyarországra nézve az eddig fennállott viszonyoknál? Tisza e három kérdéssel szemben nyugodt öntudattal hivatkozhat a bevégzett tényekre, a nemzet többségére, mely a legutóbbi választások alkalmával a kormány e nagy politikai művét szavazatainak nagy többségével szentesítette, és végül hivatkozhat a lajthánthúli körökben még ma is uralgó ingerült hangulatra, mely határozottan panaszolja, hogy az újabb kiegyezésnél is Ausztria húzta a Magyarország előyére a rövidebbet.

Ismételjük tehát, hogy bárki lett volna is Tisza Kálmán helyén, az osztrák kiegyezés tekintetében jobb és helyesebb politikát nem követhetett és nagyobb eredményt föl nem mutatott volna.

Ez pedig a legnagyobb dicséret, mely államférfiút öntudatán kívül jutalmazhat!

IV.

Minden komolyan gondolkodó magyar politikus tisztában van önmagával az iránt, hogy a keleti kérdés mikénti megoldásától feltételeztik hazánknek, mint önálló államnak további fennállhatása. Az, mi Angliára, vagy Oroszországra nézve tisztán hatalmi kérdés, a mi Szerbia, Montenegro és Romániára, vagy a Balkánfélsziget néptörzseire nézve nemzetiségi kérdés: az, mi reánk, magyarokra nézve, az élet vagy halál kérdése. Nincs tehát párt a hazában, mely öntudatosan, vagy ösztönszerűleg e kérdés fontosságától ne volna áthatva, és mely sajátlagos feltogása szerint e nagyfontosságú életbevágó kérdés mikénti megoldása iránt határozott programmal ne bírna.

De épen, mert oly nagy fontosságú e kérdés, annak tárgyalásánál és a különböző pártoknak azzal szemben elfoglalt álláspontja megbirálásánál megszűnik minden kedélyesség. Az ellenzéki árnyalatok bármely tagjánál menthető és kimagyarázható még, ha személyes ambíciója és nagyravágása másodrendű és nem feltétlenül a nemzet lételét rockáztható kérdéseknél személyes

indokok által vezérelteti magát, de oly kérdéseknél, minő a keleti, minden magyartól határozottan megköveteljük, hogy hazája létkérdése előtt minden személyes érdek elnémuljon, és tapasztaljuk bárkinél is az ellenkezőt, feljogosítva, sőt kötelezve érezzük magunkat az ily törekvést kíméletlenül megtámadni, sőt minden, habár jó szándékú, de netaláni eredményeiben veszélyes, kalandos kísérletet és a haza lételét veszélyeztető politikát jó eleve honfitársaink előtt leálcazni. A kormány pedig, mely hazafiság és előre látás tekintetében azon jogot vindicálja magának, hogy helyzeténél fogva az állam érdekeit a rosszúl informált tömegnél, vagy a szenvedély által elvakított ellenzéknel jobban ismeri, és azt hatályosabban védheti: a kormány szoros kötelességet teljesít, midőn dacolva a tömeg szándékolt pressiójával, és törvényes medrébe utasítva vissza az ellenzék merész agitatioit, habár népszerűségének foszlányai árán is a gondjaira bizott állam hajóját erélyes kezekkel vezeti a biztos kikötőbe.

Emlékezzünk vissza a hatvanas évek poroszországi eseményeire. Nemde, Bismarck volt azon időben évek hosszú során a porosz nemzet kérelhetlen gyűlöletének kiváló tárgya? De ő nem csüggedt, nem habozott és meg nem pihent mindaddig, míg célját el nem érte. Ma pedig ugyanazon Bismarck hazája legnépszerűbb alakja, mert egyesítette és nagygyá tette Németországot, és honfitársai kezébe adta a lehetőséget, hogy az egység és nagyság alapján idők folytán a szabadságot is kivívják magoknak.

Ismételnünk sem kell talán, hogy reánk, magyarokra nézve a keleti kérdés sokkal fontosabb, mint a minő volt a németekre nézve az egység

kérdése, mert ez náluk csak idő kérdése volt, míg nálunk a keleti kérdés terén egyetlen elhibázott lépés a kérlelhetlen halál csiráját hordhatja méhében. És épen ezen fontosságnál fogva vegyük részrehajlatlan bírálat alá a kormánynak ezen kérdéssel szemben elfoglalt álláspontját, a mennyire azt eddigi tényeiből, és az azokból a jövőre vonatkoztatható szándékataiból megítélhetjük és vonjunk párhuzamot az ellenzék es a kormány politikája közt.

Azon elkeseredett küzdelem, mely a kormány és ellenesei közt a keleti kérdés mikénti megoldása körül oly sokáig folyt, feljogosítana minket, kik a kormány politikáját e nagyfontosságú kérdésben is, mint egyedül helyeset és lehetségest, mindenféle mentális rezerváták nélkül feltétlenül pártoltuk, hogy politikai ellenfeleink táborából, alig elmúlt időkből, erre vonatkozó adatokat idézve, ezeket ugyanazon tényezők mai felfogásával állítsuk szembe. De nem akarunk személyeskedni, csupán constatáljuk, hogy egy időben Kossuth Lajos a török integritás rovására Magyarországnak, utólsó menedék gyanánt a *dunai confederatiót* ajánlotta. Hiszszük, sőt tudjuk, hogy Kossuthból akkor is a hazaszeretet meggyőződése szólt, de valamint akkor a nemzetnek adott tanácsában és politikai combinatióiban tévedhetett, ép úgy állithatjuk ma — a nélkül, hogy bárki is azzal gyanusíthatna, miutha hazánk legközelebbi multjának ezen kimagasló alakját sárral hajigálnók -- miszerint a nagy száműzött ma is rossz helyen keresi a keleti kérdés megoldásának hazánkra nézve üdvös módzatait.

A közjogi ellenzék a keleti kérdésben Kos-

suth nézeteinek hódol. E párt nem elégszik meg a török birodalom épségével, hanem a hercegovinai lázadás kitörésétől, de különösen a szerb-török háború kezdetétől fogva Magyarország és Törökország közt véd és dacsövetséget sürgett. E párt; ha — mitől Isten óvja meg e hazát — véletlenül kormányra jutott volna a legutóbbi évek alatt, Törökország érdekében háborúba keverte volna hazánkat Szerbiával, Montenegróval, Romániát katonailag megszállta és Oroszországot megtámadta volna, Lengyelországban forradalmat támasztott és Németországot nyakunkra zúditotta volna, szóval nemes fölhevülésében Törökország területi épsége fenntartása céljából fél Európával háborúba keveredett volna. Pártvezéreinek bölcsesége talált volna módot és alkalmat, hogy a birodalom másik felét, az osztrákokat, cseheket is beugrassa e világháborúba, és pártjok sorában akadt volna pénzügyi tehetség is, ki az ily háború viselésére szükséges pénzt az európai pénzpiacra megszerezte volna.

Simonyi Ernő időközben Angliával, Irányi Dániel Frankhonnal kötött volna szövetséget. Királyi biztosoknak elküldték volna Madarász Józsefet Horvátországba, Orbán Bklázst Erdélybe az oláhok közzé, Verhovayt az aldunai szerbvidékre, és ezen nagyszabású politika, segélyével helyre lett volna állítva Europa egyensúlya, és a magyar-török elem világhuralma. Az ügy komolyságához nem illően, talán nagyon is ríktó színekkől ecsegettük a szélsőbal conjuncturalis, kalandos don Qui hotte-féle keleti politikáját, de minden tréfától eltekintve, nem elszomorító tény-e az, hogy anyi jó szándékú igaz hazafi (mert legtöbbjeiknek hazafiságában nem kétkedünk) oly politikát hirdethet

komolyan, melynek végeredménye nem lehetne egyéb, mint Magyarország megsemmisülése? és még ennél is nem elszomorítóbb e, hogy ily politikai aberratióknak Kossuth a zászlóvivője? Sokkal többet tartunk önmagunkról, semhogy a közjogi ellenzéknek a keleti kérdésre vonatkozó pozitív politikai programjával komolyan foglalkozni érdemesnek tartanók, de van a szélsőbal ez irányú működésének más, veszedelmesebb tere is, melyet figyelmen kívül nem hagyhatunk; érdjük ez alatt azon lelkiismeretlen izgatást, melyet a kormány keleti politikája ellen a parlamentben és azon kívül, úgyszinté hirlapi közlönyeiben szokott inscenirozni. Fejtegetéseink folyamán lesz alkalmunk e magát törvényes téren állónak való párt ezen botrányos tényeit igazi nevének megnevezni, addig is csak anyit jegyezzünk meg, miszerint oly párttól, mely cafolatlanul eltüri miként kiválóbb tagjairól nyíltan suttogja a hír, hogy a székely fiaskóra külföldről érkezett pénzüsszegeket saját adósságai kifizetésére fordította, egyebet nem is várhattunk.

A kormány keleti politikája legujabb időben az úgynevezett egyesült ellenzék részéről is kérelhetlenül heves támadásoknak volt szakadatlanul kitéve. Mielőtt azonban e párt ellenzéki szereplésének legutóbbi stadiumát vennök bírálat alá, vessünk visszatekintést múltjára, keletkezésére, keressük az eszmét, mely körül e párt tömörült, és szerezzünk meggyőződést magunknak, vajjon komoly politikusokkal, vagy pedig egyszerűen a személyes nagyravágyás vagy gyűlölködés fanatikusaival van e dolgunk?

Eddigi működésük, összes enunciációik és a tények logicája csupán azt bizonyították, hogy a

jelenlegi kormány keleti politikáját regálni, rosszalni akarták, de az események bebizonyították azt is, hogy — sikerült volna bár ez ellenzéknek a kormányt megbuktatni, vagy visszalépesre bírni — még ez esetben sem inaugurálhattak volna oly politikát, mely a magyar és osztrák törvényhozás többségének helyeslése mellett még a korona nélkülözhetlen bizalmát és beleegyezését is megnyerte volna.

Bármilyen keménynek tűnjék is fel a szó, de nem habozunk kimondani, hogy e pártnak alakulása a parlamenti depravationnak, botránynak netovábbja. Kérlelhetlen tények igazolják ezen állításunkat.

Térjünk vissza 1875-re. Ott találjuk a mai egyesült ellenzék zömét (a szabadelvű pártból később kilépett tagokat értjük) a fusió táborában, a szabadelvű párt kebelében; mind meg anyian Tisza február 3-diki beszédének alapján lettek megválasztva és feltétlenül osztották az akkori kormány programját.

A közigazdasági kiegyezés bonyodalmai alkalmával körülbelől hetvenen, nyolcvanan kiléptek a kormánypárt kebeléből, és megalakították a független szabadelvű pártot. Tökéletesen igazok lett volna azoknak, kik a magyar részről Bécsnek azon időben felajánlott engedményeket sokalván, a kormánypártból kiléptek; igazuk lett volna, ha ezen kilépésök alkalmával politikai következetlenség bűnébe nem estek volna. El nem tagadhatják ugyanis a dessidensek, miszerint megválasztásuk alkalmával ők is követték Tiszának azon nézetét, hogy Magyarország jogos és méltányos igényei kielégítése esetén előnyt adnak az osztrák nemzeti banknak és a vámterület közösségének. Ha

tehát ők az alkudozások későbbi folyamában azon meggyőződésre jutottak, miszerint Magyarország jogos igényei Bécsben figyelmen kívül hagyattak, és ennek következtében új ellenzéki pártot alakítottak, a politikai következetesség azt követelte volna tőlök, hogy ujonnan felállított programjukban első sorban Magyarország jogos és méltányos igényeinek kielégítését tüzték volna ki feladatuk gyanánt, és csak ennek sikertalensége esetén proclamálták volna politikájuk célja gyanánt, mint a nemzet jólétének végső menedékét, az önálló magyar bankot, és vámterületet. A független szabadelvű párt azonban saját multját hazudtolta meg, midőn minden, netaláni kedvező alkú visszautasításával, az önálló magyar bank és vámterület felállítását sine qua non gyanánt követelte.

Ám bocsásuk megnekik ezen következetlenségöket, annál is inkább, mert ezzel még nem fejezték be politikai botlásaik hosszú sorát. Létezt — mondhatnánk: lézengett — a mult országgyűlésen, a kormánypárton, a szélsőbalon és a függetleno szabadelvű párton kívül egy törpe fractió, a Senyey vezetése alatt álló *conservative* párt; nem is igen nevezhetjük őket pártnak, mert az egész phalanx egy államférfiúból — b. Senyeyből — és néhány ügyes, képzett vezérből — gf. Apponyi, Kállay Béni, Ürmény, Miksa, Bujanovits Sándorból — állott; *voilà tout* mert hiszen Tomcsányit és consorteseit még közlegényeknek sem vehettük komolyan.

E töredék a fusió után alakult és határozottan negálta az egykori balközép által fölfrissített Deákpárt újabb szabadelvű irányát; a független szabadelvű párt tagjai, mielőtt új párttá

alakultak volna, ép oly határozott elvi ellenfelei voltak a Senyey töredéknek, mint a kormánypárt; kilépésök után is fenn kellett maradni ezen elvi ellentétnek, mert hiszen őket csakis a bank és vámkérdésben követett eltérő nézetök vitte ki a kormánypártból, egyebekben azonban állítólag megmaradtak régi álláspontjuk mellett.

Mindennek dacára néhány hó mulva meg kellett érnünk, hogy e két ellenlétes párt egy semmit mondó program alapján, a világ bámulatára egyesült.

Vajjon hol találhatta a két párt a kölcsönös érintkezési alapot? A bank és vámkérdés nem lehetett az összekötő kapocs, mert akkor a szélsőballal ép oly jogosan egyesülhettek volna. Vajjon a két egyesült párt közül, melyik adta fel a másikat javára elveit? És nem e jogosult, nem e valószínű a gyanu, hogy itt nem is pártok elvadtak össze, hanem bécsvágyó emberek egyesültek közönséges miniszteri tárca vadászatra?

Ez volt, véleményünk szerint, második politikai hibájok, melyet a sikertelenség még kirívóbbá tett, és melyet csakhamar a harmadik hiba is követett.

A bécsi kiegyezés sorsa fölött eldőlt a kocka!

A magyar ellenzék kétségbeesett erőfeszítései dacára a közös bank és közös vámterület, apróbb appendixeivel egyetemben, tíz év tartamára törvény erőre emelkedett, és ennél fogva megszűntek az indokok, melyek a független szabadelvű pártot a kormánypártból való kilépésre indították.

A politikai következetesség azt parancsolta volna tehát, hogy egyesüljenek újra azon párttal, melynek elvei alapján nyerték 1875-ben választóik-

tól képviselői megbizatosakat. Ők ezt nem tették, és ez által beigazolták, miszerint nem elvekre, hanem egyszerűen személyes nagyravágyásra és gyűlölségre van létezésök alapítva. Azt sem hozhatják tel mentességül, hogy a kormány keleti politikája tartotta őket vissza a kormánypártba való visszatéréstől, mert hiszen a delegatióban annak idejében, pártjok tagjai egyhangulag szavazták meg a kormánynak a 60 millió hitelt és a bosnyák occupatio, mely ellen utóbb oly erősen ágaskodtak, későbbi időkre esett.

Jogosan állithatjuk tehát ily előzmények után, hogy oly párt, mely alakulása percétől fogva kétségbevonhatlan jeleit adta annak, miszerint komolyabb elvek hiányában személyes törekvések képezik egyedüli létalapját, a nemzet bizalmára nem méltó, és nem számíthat arra, hogy nagyfontosságú életkérdésekben szava a nemzet tanácsában meghallgatásra találjon. Fényes tanuságot szolgáltat erre nézve a legutóbbi választások története, mert lelkiismeretlen izgatásaiknak nem ők, hanem a szélsőbal vette hasznát.

Multjához méltó eljárást követet e párt a keleti kérdés legutóbbi stádiumában is.

Az, ki e párt közlönyeit figyelelemmel olvasta, meggyőződést szerezhett, hogy a keleti kérdés folyamán egész a berlini congressus végeig, egyes alárendelt kérdésekben (talán azért, hogy a gyakorlatból ki ne jöjjenek) megtámadták ugyan a kormányt, roszták bár imitt-amott eljárásának titokzatosságát, de főbb vonásaiban a kormány keleti politikáját helyeselték; ezt megcáfolni nem lehet, mert három delegációban szentesítették szavazataikkal Andrássy külügyi politikáját, az pedig már absurdum lenne, hogy Tiszánál roszt-

szalták volna azt, mit Andrássynál helyeselték: ily badarságot még az egyesült ellenzékéről sem akarunk feltételezni.

Bekövetkezett ezalatt a berlini congressus, mely a magyar-osztrák birodalomnak Bosznia és Hercegovina occupatiójára mandatumot adott, és ennek alapján az országgyűlés szünetelése alatt, a delegatiók által megszavazott 60 millio segélyével az occupatio végrehajtatott.

Az egyesült ellenzéknek, ha politikája öntudatos lett volna, fényes alkalmá nyílt, határozott fellépésével politikai érettségéről fényes tanúbizonyságot tenni.

Nemcsak roszalni kellett volna az ellenzéknek a kormány eddigi politikáját, hanem positiv javaslatokkal kellett volna fellépniök, mert anyit még talán a kis Pulszky Guszti is tud, hogy nem elegendő az occupáló hadsereget az oppositio bizalmatlansága folytán hazahívni, hanem — ha csak nem akarjuk a magyar-osztrák birodalomlétét veszélyeztetni — a keleti kérdés megoldásánál a boszniai occupationál is nagyobb mérvű actióba kell bocsátkoznunk. Intentióik helytelenségéről, tacticájuk illoyalításáról tesz tehát az ellenzék tanuságot legutóbbi felirati javaslatával.

Kénytelen ugyanis beismerni e javaslat, hogy a korona tanácsosai, eddigi keleti politikájokban az alkotmányos testületek által támogattak, de közvetlenül ezen elvitázhatlan tény kényszerű beismerését azon perfid állítással akarná meggyóníteni, hogy sem a törvényhozó testület, sem a delegáció a kormány politikáját nem ismerték, és hogy nem ez utóbbinak, hanem a miniszterek személyének szavaztak bizalmat. Azt állítja továbbá, hogy a kormányintézkedések összesége, a

berlini mandatumban kifejezést nyert politikai irányzattal a lig (!) egyeztethető össze. Beismeri tehát a felirati javaslat, hogy a kormány keleti politikáját az alkotmányos testületek annak idejében helyeselték, beismeri a javaslatba becsusztatott és általunk eléggé nem hangsúlyozható „alig“ szócska által, miszerint a kormány a múltban tett nyilatkozataiban soha sem zárta ki a boszniai expeditio lehetőségét. Ha tehát a kormány politikája bünt involvál, ők, kik e büntös politikát támogatták, annak büntársai és önmagukat ítélik el, midőn általok is annak idejében helyeselt tényekért a korona tanácsosainak bizalmatlanságot szavaztak és elbocsáttatásukat követelték a koronától.

És a minő perfidiát tüntettek fel a kormány ellen felhozott vádjaikban, ép oly zavarosan ravaszkülügyi politikájoknak positiv része is. A világért sem mondták ki felirati javaslatukban, hogy Bosznia occupatioja azonnal megszüntetendő lenne; nem zárták ki az eddigi politikai irány megváltoztatásánál a nehézségek, sőt súlyos veszélyek lehetőségét és csapán azt óhajtották, hogy külügyi kormányunk az occupált tartományokban oly viszonyok létesítésére törekedjék, melyek a monarchiát az occupatio terheitől és annak politikáját az occupatio veszélyeitől mihamarabb (!) megmentsek. Politikai programjok második részének ele ugyanezen feliratukban hátrározottan Oroszország ellen irányult, ők, kik három éven át feltétlenül helyeselték a kormány azon politikáját, mely a monarchia legfontosabb érdekeinek megvédése mellett minden lehető elkövetett egy kétes kimenetelű világháboru elke-

rülésére, ők ma, a bevégzett tényekkel szemben a külügyi kormánytól a leghatározottabb hangon az alduna völgyének stratégiai megvédését, és Oroszország befolyásának a balkán félsziget egész területéről való kiszorítását, vagyis az Oroszország ellen indítandó háborút követelik. Bizony, bizony, ily politikai aberratiók után már azon sem csodálkoznánk, ha valamely szép nap reggelén azon hirre ébrednénk, miszerint az egyesült ellenzék személyes nagyravágyása és tehetlensége a közjogi ellenzék táborába hajtotta.

Felirati javaslatának többi része csupa salang, izgatás és gyanusítás. Sopánkodik a pénz és véráldozat fölött, mintha oly égető kérdést, minő a keleti, pénz és véráldozat mellőzésével Szilágyi Dezső vagy gróf Apponyi Albert néhány fényes oratójiával megoldani lehetne; törvény sértéssel vádolja Tiszát, a miért az országgyűlés szünetelése alatt ily nagyfontosságú actió kezdeményezéséhez beleegyezését adta és feledni lát-szik, hogy Tisza a felelősséget utólagosan elvállalta és hogy a miniszterfelelőségi törvény értelmében a miniszter a törvényhozás szünetelése alatt is utólagos felelőség terhe mellett önállóan intézkedhet; az ország törvényhatóságait az előfogatati kérdésben engedetlenségre izgatja, és ez által a miniszteri felelőséget illusoriussá teszi; szidja Tiszát, a miért leköszönt és magánkívül van dühében, hogy leköszönése dacára is maradni akar. Ne kérdezd e párttól nyájas olvasó, hogy minő eszközökkel akarja megmenteni, megóvni hazáját a borzasztó veszélytől, mely a keleti kérdés alakjában Magyarország egét minden oldalról rémes fellegekkel fenyegeti. Az ő politi-

kai hitvallása e néhány szóban culminál: Tiszának minden áron buknia kell!

Ez volt a delegációk legutóbbi ülészaka alatt is az egyesült ellenzék keleti politikája; méltó oly párthoz, mely noha Tiszával ugyanegy közjogi alapot, az 1867. XII. törvénycikket vallja magáénak, mind a mellett is tombolt örömében, midőn Debrecen, Tisza ellenében Simonyi Ernőt választotta meg, ugyanazon Simonyit, ki az 1867. XII. t. czikknek, tehát létező alkotmányunk alapiának körlelhetlen ellensége.

Ennyit akartunk a magyarországi ellenzéki pártok illustratiójául odavetőleg megjegyezni. Nem vezette tollunkat a szenvedély, vagy elfogultság, csupán elkeseredésünknek adtuk kifejezést, látva azt, hogy ily válságos viszonyok közt is háttérbe szorítja egyeseknél és pártoknál a közérdeket a sértett hiúság és visszavonás átka.

Áttérve a kormány keleti politikájára, habozás nélkül kimondjuk, hogy, habár nem vagyunk annyira vakok, miszerint be ne ismernők, miként a kivitelnél és egyes részletekben történhettek és történtek is mulasztások és hibák, melyek azonban a közös és nem a magyar kormány vállaira nehezednek, — mert ez utóbbi csakis a külügyi politika általános irányáért felelős, — mindamelllett is azt végcéljában és eddigi főbb mozzanataiban feltétlenül helyeseljük; helyeselhetjük annál is inkább, mert nemcsak a magyar, hanem az osztrák delegáció nagy többsége, sőt — még a berlini szerződés becikkelyezése folytán — a birodalom két felének törvényhozó testülete is, szentesítette azt.

Látkörünk nem oly mesze terjedő, mint a minő a kormányé, nem tudhatjuk, minő esélyeket

és netaláni veszélyeket rejt a legközelebbi jövő, nem vagyunk azon helyzetben, hogy információinkat Andrássy vagy Tisza környezetéből meríthettük volna; ismételjük, hogy motu proprio, megbízás nélkül fogtunk e művecske megírásához, de mindezek dacára feltételezünk önmagunkban anyi sanaratiót, minél fogva érvekké tudjuk indokolni, hogy minő okoknál fogva helyeseljük a kormánynak a keleti kérdésben ez ideig követett politikáját. Legyen szabad tehát indokainkat és erre vonatkozó nézeteinket röviden előadhatni.

A reichstadi találkozó alkalmával a magyarosztrák birodalom vál-uton állott. Andrássy tisztában volt az iránt, hogy a török uralom alatt élő és fellázadt néptörzsek mindaddig nem teszik a fegyvert, míg helyzetökön javítva nem lesz; tisztában kellett továbbá lennie önmagával az iránt, miszerint Oroszországot hagyományos politikája, és roppant kiterjedésű birodalma népeinek nőttön növekvő izgatottsága előbb utóbb Törökországgal folytatandó háborúra kényszerítendik. A Lajthán inneni és túli ellenzék különböző árnyalatai azt állítják ugyan, hogy Ausztria volt az, ki, ha nem teremtette is, de titokban legalább szította a hercegovinai lázadást, és az által, hogy azt csirájában el nem fojtotta és a szerb-török háboru kitörését hatalmi szavával meg nem gátolta, lehetővé tette Oroszországnak a török elleni hódító hadjárat megkezdését. Az ellenzéki árnyalatoknak ezen utólagosan emelt vádjai azonban szappanbuborék gyanánt oszolnak el az eseményekkel szemben, mert a ki ismeri a török gazdálkodásnak a leigazott keresztény tartományokban elkövetett hajmeresztő tényeit, az tisztában lesz önmagával, hogy a lázadás kitöré-

sét semmiféle külföldi hatalomnak nem kellett szítani; azok pedig, kik államférfiainknak szemökre lobbantják, mint hibát, hogy a hercegovinai fölkelést, melyen Törökország 3 éven át nem birt diadalmaskodni, csirájában el nem fojtotta, ezzel azt ismerik be, hogy hadseregünknek 3 évvel előbb kellett volna a fellázadt tartományokat occupálni; de ez esetben miért ütnek most utólagosan oly nagy zajt az occupatio felett? Nem tagadjuk továbbá, hogy monarchiánk hatalmi szava Szerbiát a Törökország ellen indított háborútól visszatarthatta volna, de véleményünk szerint, a magyar-osztrák birodalom érdekei a keleten Törökország területi épségét nem végcél, hanem csakis eszköz gyanánt tüntetik fel, míg ellenben politikánk céljának kell lennie, hogy a balkán félszigetnek török járom alatt szenvedő keresztény törzsei ne tekintsenek minket ellenségüknek, és hogy velök szemben minden oly lépést kerüljünk, mely ott a mi rovásunkra Oroszország befolyását növelhetné; már pedig ennek éppen ellenkezőjét értük volna el, ha a török uralom érdekében a hercegovinai lázadást elfojtottuk, és Szerbiát, Montenegrót, a török elleni háboru viselésében erőszakosan akadályoztuk volna.

Andrássy gróf a birodalom érdekében a leg-helyesebb politikát követte, midőn a berlini memorandumban és a konstantinápolyi conferentián kijelölte az utat, mely a török uralom alatt élő keresztény néptörzseknek, annak elfogadása esetén, türhető helyzetet teremtvén, az ottomán birodalom további europai uralmát lehetővé tette volna; Törökország azonban süket maradt Europa

egyhangu tanácsai előtt, és önmagának tulajdonítsa, ha fejére zúditotta a vészt.

Andrássy pedig nem érdemelné meg az államférfiú elnevezést, ha ily körülmények közt a korhadttörök állam status quo-jának fenntartása végett a birodalom jólétének és fennállásának kockáztatásával fegyveres erőhöz nyúlt volna.

Az orosz-török háború valószínű eventualitásával szemben külügyminiszterünknek tisztában kellett lenni az iránt, hogy semmi szín alatt meg nem engedheti, miszerint Oroszország a balkán félsziget bármely pontján állandó hódításokat tegyen és tisztában kellett lennie az iránt, hogy a kitörendő háború minden esélye közt a monarchia érdekkörét ha kell, fegyveres erőnk latba vetésével is, határozottan megvédje; meg is jelölte azon esélyeket, melyek érdekkörünket séthetnék, ugyanis Szerbia és Montenegro feltünő területi nagyobbodása, Boszniának és Hercegovinának Szerbiához és Montenegróhoz való csatolása és végre minden oly újabb államalakulás a Balkán félszigeten, mely világkereskedelmi érdekeinket komolyan veszélyeztethetné.

Mint már fentebb is említők, az orosz-török háború eshetőségével szemben Andrássy előtt a gondjaira bízott birodalom érdekkörének illetően megvédésére két ut állt nyitva. Mójában állott megkísérteni, hogy Oroszországot fenyegető fellépésével visszatartva a háborútól és az ellenzék állítása szerint e célra elég lett volna, ha Erdély és Románia határán néhány hadtestből álló figyelő sereget állítottunk volna fel. De vajjon hová vezetett volna e politika? Tegyük fel, hogy Oroszországot birodalmunk ezen fegyveres demonstrációja visszatartotta volna a háború rög-

tőni megizenésétől; lehet, és valószínű, hogy az orosz hadsereg ily körülmények közt nem lépte volna át a Pruth folyót, de tény az is, hogy ez esetben nemcsak Oroszországot, hanem az összes keleti keresztény szláv törzseket ellenségeinkké teendettük; Oroszországnak lett volna annyi hatalma, hogy az aláaknázott török birodalom számtalan pontján szervezte volna a fegyveres propagandát és bizonytalattól sem riadt volna vissza, hogy monarchiánk szláv elemei közt is fanatikus gyűlölettel szítva az eddig csak titokban lappangó birodalom-ellenes mozgalmat; a Balkán félsziget oly föld alatti tűzakhöz lett volna hasonló, melyről soha nem tudhatni, hogy hol és mikor fog felrobbanni.

És ki mondhatná meg, mennyi ideig, hány évig tartott volna e fegyveres béke, és minő óriási pénzáldozatába került volna ez a monarchiának?

Mit mondtak volna ez óriási kiadásokra az ellenzék azon vezérférfiai, kik a Boszniában elfecsérelt (?) 100 milliónyi kiadás fölött ma kezeiket tördelik, és jajveszékelve hirdetik urbi et orbi, miszerint a boszniai kaland Magyarországot maholnap fizetéseképtelenné teszi.

Ám gondolják meg azok, kik az ellenzék részéről még most utólagosan is az Oroszország elleni demonstráció elmulasztását politikai bűnnek tartják, miszerint könnyen megtörténhetett volna, hogy Oroszországot a belsejében dúló nemzetiségi fanatizmus oda kényszerítette volna, hogy Ausztriának is hadat izenjen. Vajjon számíthatunk volna-e ez esetben Anglia activ szövetségére, azon Angliára, mely összetett kezekkel nézte Törökország végromlását, és csak akkor ri-

adt fel apathiájából, midőn Konstantinápoly falai alatt saját imminens érdekeit látta veszélyeztetve, Franciaországról fölösleges itt szólnunk, és azt hisszük, a legvérmesebb ellenzéki vezér sem mérészele volna Németország jóakaró semlegességeért egy háboru esetén kezét a tűzbe tenni. Olaszország, melyben az „Italia irridenta“ még ma is folytatja galád üzelveit, sem volt oly megbízható szomszéd, ki előtt határainkat védtelenül nyitva hagyhattuk volna. A monarchia szláv elemeiről sem feltételezhető, hogy lelkesedve mentek volna oly háborúba, melynek végcélja a török integritás fenntartása érdekében a keleti szláv-fajok erőszakos elnyomása leendett. Jó lesz végül el nem feledkeznünk azon pokoli zajról sem, melyet azon időben az osztrák időszaki sajtó csapott, midőn minket, magyarokat, azzal vádolt, hogy chauvinismusunk a birodalmat könnyelmű háborúba akarja sodorni.

Andrássynak, Tiszának a helyzet ilyen megbirálása mellett államférfíui, hazafias kötelessége volt, minden Oroszország ellen intézendő fegyveres demonstratióról és beavatkozásról lemondani, és nem maradt számukra egyéb hátra, mint a monarchia érdekkörét Oroszországgal barátságos transactió útján biztosítani és annak a döntő percben, ha a szükség úgy hozná magával, a magyar-osztrák haderő súlyának latba vetésével tiszteletet szerezni.

Az események ezután rohamosan következtek. Az orosz hadsereg átlépte a Pruthot, és a Dunán keresztül betört Bulgáriába; győztes előhaladásának csakis Plevna és Osman pasa hadvezérei tehetsége vetett gátat; Plevna elestével azonban europai Törökország sorsa is el volt

döntve, és a diadalittas orosz hadsereg Konstantinápoly falai alatt kötötte meg a san-stefanói békét. Be kell ismernünk, hogy e békeszerződés Europa és monarchiánk érdekkörét egyaránt figyelmen kívül hagyta, államférfiainkat azonban Ignatieff ezen perfidiája (mert hiszen a Sanstefanói béke az ő műve volt) nem találta készületlenül; Andrássy, valamint a háború folyamata alatt, úgy a béke megkötése után is szilárdan ragaszkodott azon alapelvehez: „Europa érdekeit a nagyhatalmak összesége, a magyar-osztrák birodalom érdekeit pedig a monarchia fogja megvédeni.“ Anglia fenyegető magatartása és monarchiánk szilárd fellépése előtt Oroszországnak vissza kellett vonulnia, és a kezei közt tartott prédát újra ki kellett bocsátania.

Andrássy mértékletességének köszönheti első sorban Europa, hogy Anglia és Oroszország közt, egyelőre legalább háborúra nem került a dolog; az ő higgadt erélyének köszönhető a berlini congressus létrejötte, melynek határozatai legalább ideig — óráig biztosították Europa békéjét, melyek a keleti kérdés netaláni újabb bonyodalmai esetén az érdekelt hatalmaknak szilárd jogalapot nyújtanak, és mely végre monarchiánknak Bosznia és Hercegovina occupátiójára mandatumot adott.

A birodalom két felének ellenzéki árnyalatai kormányaiknak és a külügyminiszternek a keleti kérdésben egészen Bosznia occupátiójáig követett politikáját legfőbb elveiben helyeselték, és legfeljebb egyes apró részleteire, és ott is csak inkább szokásból vették igénybe opponálási jogukat. Bajos, és majdnem lehetetlen is lett volna rosuló bírálat alá venni azon politikát, mely oly

kétségbeejtően nehéz körülmények közt a monarchia legfontosabb érdekeit pénz és véráldozat igénybe vétele nélkül három éven át a berlini congressus szétoszlásáig a leglelkiesmeretesebben megvédte, é a birodalom tekintélyét és nagyhatalmi állását a külfölddel szemben oly hathatósan érvényesítette.

Annál hevesebb és féktelenebb volt azonban az ellenzék lármája az occupációval szemben.

Szemére vetették Andrásynak és Tiszának, hogy megcsalták a nemzetet, mert állítólag azzal szemben mindig tagadták az occupáció szándékát.

Megfelelt erre Andrassy a delegatiók legutóbbi ülészakában és bebizonyította az ellenzék ezen állításának alaptalanságát, mert mi elfogulatlanok, a kormány kijelentéseit úgy értelmeztük annak idejében, hogy a kormány Bosznia és Hercegovina occupációját soha sem tekinté végcélnek, de annak, mint a jövő politikája egyik leendő eszközének lehetőségét több ízben kilátásba helyezte, mint azt az egyesült ellenzék felirati javaslata is kénytelen beismerni. Bűnül róvják fel továbbá államférfiainknak, hogy a 60 milliót a delegatiók határozott tiltakozása dacára az occupáció céljaira fordították.

A külügyek vezetője és Tisza, ki mint miniszterelnök a maga részéről színtelenül helyeselte a külügyi politika irányát, méltán megérdemelnék az ellenök zúduló vádakat, ha a 60 millió megszavazása után hadseregünkkel közvetlenül Boszniába és Hercegovinába bevonultak volna; de a 60 millió megszavazása és az occupáció közt ott szerepelt a berlini congressus; nem volt oly államférfiú e föld kerekégén, (még Szilágyi Dezsőt és gróf Apponyi Albertet sem vesszük ki) ki előre

megjósolhatta volna a berlini congressus végeredményét. Rágalmazza tehát gróf Andrásst az, ki azt állítja, hogy külügyminiszterünk még a berlini congressus előtt tisztában volt az occupatio foganatosságával. A berlini congressuson fejlődtek oda a viszonyok, hogy Andrassy Európának az occupatióra vonatkozó mandatumát elfogadta, és hogy ehhez Tisza, mint miniszterelnök beleegyezését adta.

Minisztereink (Andrassy a delegatiók előtt és Tisza a magyar képviselőházban) előadták azon okokat, melyek őket az occupatio keresztülvitelére indították, a jogosult törvényhozási factoroknak szabadságukban állott volna, nekik bizalmatlanságot szavazni, de miután ennek ellenkezője következett be, a létező kormány ezen politikája törvényhozásilag is szentesítve lett.

Szemére lobbantja továbbá az ellenzék minisztereinknek, hogy a berlini mandatum dacára a conventiót Törökországgal meg nem kötötte, és ennek folytán katonáink kiontott véréért az ő vállait terheli a felelőség! élesen hangsúlyozza, hogy Bosznia és Hercegowina annexioja nem éri föl az érette hozott pénz és véráldozatokat, sőt hogy a két tartomány megszerzése monarchiánkra nézve vészthozó leend.

Súlyosan hangzó vádak biz ezek, de annál könnyebben megcáfolhatók.

A conventió meg nem kötéseért első sorban és kizárólag Törökországot terheli a felelőség, mely, noha igen jól tudta, hogy a két tartomány fölött soha többé nem fog fölségi jogokat gyakorolhatni, mindamellett is mindenféle hiú ürügyek alatt a conventió létrejöttét meggátolta ;

mellesleg megjegyezve, azt hiszük, nem rágalmazunk, ha azon meggyőződésünknek adunk kifejezést, hogy a portát, ezen makacs vonakodásában a magyar ellenzék qualificálhatlan magatartása is megerősítette. Andrásynak a mandátum elfogadására fontos okai voltak; követelte azt a monarchia érdekkörének védelme; nem tűrhette, hogy e két tartományban, közvetlenül határaink mentén, tovább is anarchia duljon; meg nem engedhette, hogy Boszniát Szerbia, Hercegovinát Montenegro annectálják. Meglehet, sőt valószínű továbbá, hogy a keleti bonyodalom további fejlődésénél (hiszen még csak az első felvonásnál vagyunk) e két tartomány monarchiánk jövőndő actiójában fontos szerepre van hivatva; ily indokok mellett, és ily körülmények közt, helyesen tette Andrassy, hogy a török intriguák és az ellenzék lármája dacára az occupatiót foganatosította, és még helyesebben cselekedett Tisza, midőn ezen politikai tényhez beleegyezésével hozzájárult. Gondolják meg az ellenzéki férfiak, hogy könnyen bekövetkezhetett volna azon eshetőség, melyben e két tartomány occupációjának elmulasztása a monarchiának tiszszerte nagyobb pénz és véráldozatába kerülhetett volna. Voltak más, egyéb fontos okok is, melyek a kormányt ily nagy horderejű actió végrehajtására, indították, hiszen Andrassy a delegációkban és Tisza a képviselőházban nem egy diadalmas csatát vívott az ellenzékkel.

Egy loyális ellenzékttől jogosan megvártuk volna tehát, hogy kárhóztató ítéletét, miután a törvényhozás több ízben határozottan és jogosulian a kormány érdekében nyilatkozott, ne úgy üntesse fel, mint a nemzet közvéleményének visz-

hangját, hanem, mint a parlamentek factiósus minoritásainak utólagos rugdalózásait.

Az ellenzék jobbnak látja e helyett a külpolitika birálatát még ma is, a vesztett csata után, az utca sarában meghurcolni.

Am itélje meg az elfogulatlan olvasó, használ e ezzel a haza ügyének és saját tekintélyének!

Közelg a pillanat, midőn a közvélemény tájékozva lesz a kormány keleti politikájának eredményéről, mert május 1-én az orosz hadseregnek el kell vonulnia a Balkán félszigetről, és még, ha ezen határidő meg is hozabíttatnék, avagy az orosz hadsereg valamely töredéke, vegyes occupáció címén, még néhány hóval tovább; de mindenestre diplomatiánk előleges engedélyével, maradna ott: még az is tekintélyünknek, befolyásunknak, és praedomináló helyzetünknek volna legbiztosabb bizonyossága.

Meg vagyunk győződve, hogy mindazok, kik a haza érdekét szívükün viselik, a kormány felvilágosításaiból megnyugvást merítettek Tisza politikájának helyessége iránt. Bizton számítottunk reá, hogy a törvényhozások és a delegációk többsége szentesítendi azon nagyszabásu politikát, melyet oly válságos viszonyok közt, hazafias önfeláldozással Andrassy és Tisza inauguráltak, és mely a monarchia érdekeit mindez ideig a vér s pénzáldozat legcsekélyebb mérvü igénybe vételével hathatósan megvédte.

Hála a magyarok Istenének, és ma g y a r államférfiaink bölcseségének, reményünkben nem csalódtunk.

Jöhetnek idők, midőn világrázkódtató események a birodalom népeinek áldozatkészségét fokozott mérvben veendik igénybe. A monarchia

népei ez esetben megnyugvással látandják hazájok sorsát oly kezekbe letéve, kiknek hazafisága, és államférfiúi tehetsége a siker legbiztosabb zálogát képezendi. Hinni akarjuk, hogy kormányférfiaink a törvényhozások többségének és a koronának bizalmában kellő jutalmat találtak a multban tett önteláldozó működésükért, és egyszersmind ösztönül fog az szolgálni nekik a jövőre nézve. Hinni akarjuk végre, hogy a személyeskedő elfogult ellenzék gyűlölete és éretlen lármaja őket sem elkedvetleníteni, sem pedig kitűzött nagy feladatuk erélyes teljesítésétől vissza-riasztani nem fogja.

V.

Iparkodtunk kitűzött feladatunknak gyöngé-
erőnkhez mértén megfelelni.

Munkánk kezdetén azon kérdést intéztük
önmagunkhoz, helyes-e Tisza Kálmán
politikája?

Őszintén, leleplezetlenül adtuk elő e tekin-
tetben nézeteinket, és a mennyiben sugalmazva
sehonnan sem valánk, egyben, másban tévedhet-
tünk, de azt elvitatni nem engedjük, hogy az,
mit irtunk, legbensőbb meggyőződésünk ki-
tolyása volt.

Recapitulálva az eddig mondottakat, ismé-
telve kifejezést adunk azon nézetünknek, hogy
Tisza eddig követett politikája nemcsak helyes,
de az egyedül lehetséges is volt.

Ugyanis:

I. Helyesen tette Tisza, midőn a fusiót
megteremtette, mert ez volt az akkori züllött és
depravált pártviszonyok közt az egyedüli mód,
Magyarországnak erős, becsületes kormányt adni.

II. Helyesen járt el Tisza a bécsi kiegyezés
megkötésénél, mert az adott viszonyok közt a

legelőnyösebb egyességet kötötte, az eddiginél kedvezőbb anyagi helyzetet teremtett, és mert a kiegyezés visszautasítása esetén Magyarországot beláthatlan pénzügyi, közgazdasági és politikai catastrophanak tette volna ki.

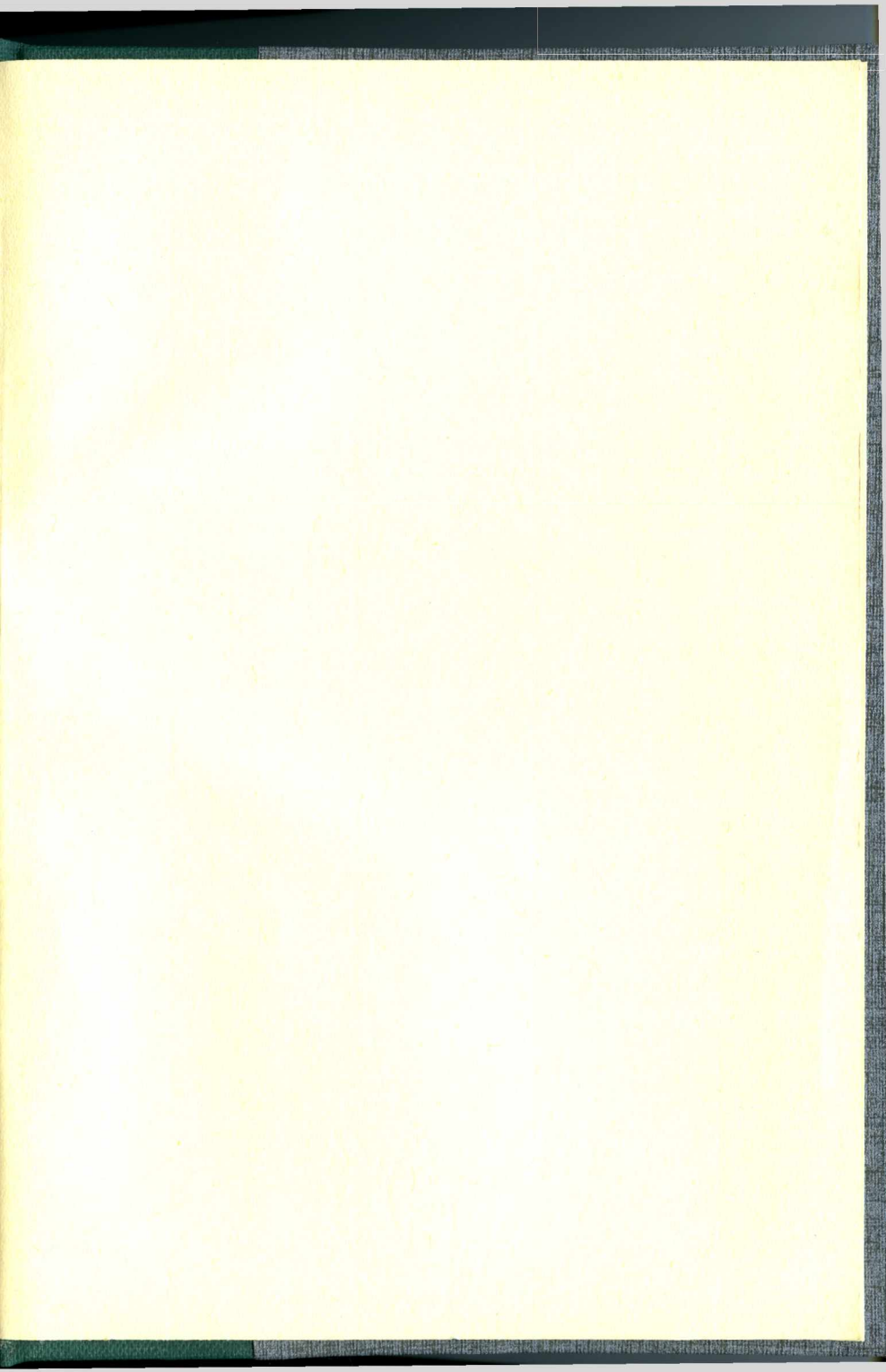
III. Helyesen cselekedett Tisza, midőn Andrásynak a keleti bonyodalmakkal szemben követett külpolitikáját támogatta, mert ez által a monarchiát megóvta egy kétes kimenetelű világháboru esélyeitől, a birodalom érdekeit a külfölddel szemben hathatósan megvédte, és Bosznia, Herzegovina occupációja által a Balkán félsziget jövődó államí alakulására, és a keleti bonyodalom fejlődésére a monarchiának tartós befolyást biztosított.

Szóval, oly helyesnek tartjuk minden tekintetben Tisza politikáját, miszerint bátran állítjuk, hogy bárki következék is utána, csak ilyen, de helyesebb politikát nem követhet.

El vagyunk készülve az ellenzék cáfolatára, és a meggyőződés nyugalomával várjuk azt.

Netaláni személyes támadások ellenében, jó eleve is azt válaszoljuk, miszerint megtisztelve érendjük magunkat, ha azon sártengerből, melylyel hazánk kiváló fiát Tisza Kálmánt az ellenzéki körök naponként megdobálják, nekünk is juttatnának néhány szemernyit!

2012

S.E.
2006.

